

А.В. Шулдик, Г.О.Шулдик

**СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Умань-2015

ББК 74580

Ч-95

УДК 37.015.3 + 378

Рекомендовано до друку Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №... від **квітня** 2015 року

Рецензенти:

Л.М.Карамушка – член-кореспондент НАПН України, докт. психол. наук, професор, зав. лабораторії організаційної психології Інституту психології ім. Г. С. Костюка

А.М. Грись, доктор психологічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Шулдик А.В. Становлення особистості студента: психологічний аспект : навчальний посібник /А.В.Шулдик, Г.О.Шулдик. – Умань: **.....**, 2015. – 220 с.

У посібнику розкриті різні зарубіжні та вітчизняні психологічні підходи щодо розуміння поняття „особистість” та її структури. Описані ідеали, переконання, цілі, рівні домагань, установки, механізми психологічних захистів студентів. Висвітлені психологічна характеристика особистості в ранній дорослості, механізми психологічної адаптації першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі. Описана взаємна оцінка педагогічних якостей студентами та викладачами.

Навчальний посібник може бути використаний студентами під час вивчення загальної, вікової та педагогічної психології, психології особистості, психології вищої школи, написання курсових, дипломних та магістерських робіт з психології та педагогіки. Ним можуть користуватися магістри та аспіранти для ознайомлення з віковими особливостями психічної діяльності студентів та куратори академічних груп для поліпшення психологічної адаптації першокурсників до навчання у вищих закладах освіти.

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Психологія особистості	
1.1. Поняття про особистість в психології.....	5
1.2. Особистість в дзеркалах теорій.....	13
1.3. Потреби і мотиви особистості.....	39
1.4. Інтереси, переконання та ідеали особистості.....	56
1.5. Установки особистості та їх структура.....	64
1.6. Цілі особистості та рівні її домагань. Я-концепція особистості.....	67
Розділ 2. Становлення особистості студента	
2.1. Психологічна характеристика особистості в ранній дорослості.....	84
2.2. Адаптація першокурсників до навчання у вищих навчальних зкладах.....	101
2.3. Взаємна оцінка педагогічних якостей викладача та студента.....	126
2.4. Механізми психологічних захистів у студентської молоді..	139
2.5. Сучасна сім'я очима студентів.....	170
Список використаних джерел.....	184
Додатки.....	189

Вступ

Психологічна наука більше уваги приділяє розвитку дитини, підлітка, і меншою мірою вивчає психологічні особливості розвитку особистості у ранній дорослості (від 17-20 до 40 років).

Однак останнім часом з'явилися дослідження психічного розвитку дорослої людини. Більше уваги звертається на вивчення життєвого шляху людини, її професійного, особистісного та соціального становлення. Поширення набуває *акмеологія* – наука, що вивчає людину на зрілому етапі її розвитку. Вона досліджує психічну зрілість людини (сформованість розуму, почуттів і волі), особистісну зрілість, яка головним чином проявляється у її стосунках з іншими людьми, зрілість людини як суб'єкта, яка проявляється перш за все у здібностях.

В останні десятиріччя з'явилися дослідження, які враховують особливості „студентського” віку. Період навчання у вищому навчальному закладі, під час якого здійснюється професійна ідентифікація та професійна адаптація майбутнього спеціаліста, – найважливіший для розвитку особистості студента як майбутнього фахівця. Отже, продовженням вивчення розвитку дітей і підлітків повинно стати дослідження специфіки розвитку дорослої людини.

Мета посібника – розкрити типові проблеми, психічні та соціальні явища ранньої дорослості. Перший розділ посібника присвячений теоретичним підходам до розгляду поняття „особистість”, другий – розкриттю психологічних особливостей студентства. Цей посібник написаний не лише про студентів, а й разом зі студентами.

Ми не стверджуємо абсолютну істинність поданого в посібнику матеріалу і з вдячністю прислухаємося до пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення досліджень в цьому напрямку.

Розділ I. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

1. 1. Поняття про особистість в психології

Проблема особистості в психології – надто важлива і складна. Реальність, яка описується поняттям „особистість”, проявляється уже в етимології цього терміну. Слово „особистість” (російською мовою – „личность”, грецькою – „persona”) спочатку означало акторську маску. У римському театрі маска актора називалась „личина” – обличчя, звернене до аудиторії. Маски в античному театрі були закріплені за певними типами діючих осіб. Потім це слово почало означати самого актора та його роль. У римлян слово „persona” використовувалось обов’язково з вказівкою на певну соціальну функцію, роль (особистість батька, особистість сина, особистість судді тощо). Таким чином, *особистість* у вихідному значенні – це певна соціальна роль чи функція людини.

Поступово поняття особистості наповнювалось все більшим різноманіттям значень. Спочатку цей термін характеризував лише зовнішність людини, потім „маска” настільки „приросла” до неї, що стала характеризувати її внутрішню психологічну суть. У науковій психології еволюція самого поняття „особистість” пройшла шлях від позначення маски до її носія і далі до його ролі. Це дало поштовх для розвитку рольової теорії особистості. Існує цілий напрямок з багаторічною теоретичною і дослідницькою традицією, для якого поняття „роль” є центральним. Називається цей напрямок „інтеракціонізм”, представниками якого є Д.Мід, М.Кун, Ч.Кулі, М.Аргайл, Т.Ньюком та ін.

Особистість у житті виконує різні ролі (у сім’ї – роль сина, батька, брата і т.д.; на роботі – певна професійна роль, поза роботою – роль друга, справжнього чоловіка, симпатичної жінки тощо). Начальник, вчитель, лідер, жертва, критик – все це ролі. На думку О.М.Леонтьєва, „роль” – це не особистість, а швидше зображення, за

яким вона ховається. Поняття ролі як способу соціальної поведінки, прийнятого у даному суспільстві, є достатньо адекватним для вихідного аналізу реальних дій особистості.

Поняття „роль” трактується дуже широко. *Роль* – це те, чого чекають від людини суспільство, інші люди і вона сама; це реальна поведінка, яка визначається статусом людини в групі. *Роль* – це програма, яка відповідає очікуваній поведінці людини у структурі тієї чи іншої соціальної групи. Соціальні ролі – це не кінцевий, а вихідний пункт у розумінні суті особистості. Для наукової психології важлива не роль сама по собі, а її носій, суб’єкт. Прийняття чи неприйняття соціальної ролі, серйозність її виконання, відповідальність за наслідки своїх дій характеризує людину як особистість.

М. Кун, його послідовники зі школи інтеракціонізму (Айова, США) започаткували методику „Хто я?”. Згідно її інструкції особистості пропонується швидко, не задумуючись, двадцять раз підряд відповісти на запитання: „Хто я?”. Відповіді записуються, а кінцевий список добре відомий у психології під іменем Я-концепції. Серед відповідей респондентів багато рольових описів: людина, дочка, спеціаліст... Наведемо приклади відповідей студентів. Так, студент IV курсу відповів: „Я – студент, син, брат, кузен, внук, племінник, майбутній спеціаліст, друг, сусід, спортсмен, велосипедист, мрійник, помічник по господарству, вихователь, відмінник у навчанні, людина, курець, споживач, юнак, друг”. Студентка I курсу відповіла: „Я – дочка, внучка, сестра, тітка, подруга, колишня учениця, студентка, знайома, суперниця, кохана дівчина, племінниця, сусідка, громадянка України, патріотка, кума, староста, пацієнтка, природолюб, поет, помічниця, мрійниця, націоналістка, народознавець, художниця, філолог, майбутній вчитель, кулінар”. Соціальні ролі сприймаються як зміст Я-концепції. Людина виконує міжособистісні ролі. Це сукупність прав і обов’язків, які визначають поведінку людей стосовно один до одного.